

legnagyobb ellenségének tartott. Így elhatározása sorstársai szemében nem csupán lázadásnak tűnik, a közösség életét szabályozó konvenciók felrúgásának, hanem árulásnak is.

A szamar jelentésköréhez azonban szakrális érték, bibliai történet is kapcsolódik. Demeter Gábor különleges ünnepnapon érkezik meg szamarával a faluba: „Éppen virágvasárnap volt: az a hozsannás nap, amelyen az elveszett régi időben egy számmal és a lélek forradalmával bévonult Krisztus az ő városába, amely Jeruzsálemnek hívatik.”¹⁶ Így e kivételes napon hozott szamar a reménytelenségbe süllyedt székelly faluban a krisztusi igénytelenség és alázat, az áhítatos kitarással végzett munka,

az új élet eljövételének keresztényi üzeneteként is felfogható. A régihez csökönyösen ragaszkodó falubeliek azonban képtelenek megérteni ezt, s ezért a megújulás ígéretével érkező főhóst nem üdvözlés fogadja, hanem csúfolódás és elutasítás, nyílt és burkolt fenyegetések sora, ami a két virtuskodó legény tragédiába torkolló, gonosz tréfájához vezet, s a falu bosszúállási kísérletével végződik. Demeter Gábort szamarára ültetik, hogy szégyenszemre végigvezessek a kárörvendő tömeg előtt. Ő azonban szamara hátán a jövőbe repül. S bár Antikrisztusként marad meg hajdani közössége emlékezetében, falus társai számára megfogalmazott üzenete akár székelly evangéliumként is olvasható,

s aktuális most is, a harmadik évezred elején: „Jobb így élni, mint cifrán megdöglenni.”¹⁷

1 Cs. GYÍMESI Éva: *Himnusz egy számmal* = Uő: *Teremtett világ*, Kriterion, 1983, 145–151.

2 TAMÁSI Áron: *Zeng a magosság*, Kriterion, 1980, 5.

3 Uo., 5–6.

4 Uo., 8.

5 Uo.

6 Uo.

7 Uo., 9.

8 Uo.

9 Uo., 6.

10 Uo., 233.

11 Uo., 235.

12 Uo., 236.

13 Uo., 237.

14 Uo., 233.

15 Uo., 234.

16 Uo., 234.

17 Uo., 236.

Tamási Áron

SZÁSZ TAMÁS, A POGÁNY 99

Úgy ült az ital mellett, mintha a világ elsöprése reá lett volna bízva. Egy kecskedarázs az üveg szájára szállott, de lehetével úgy az asztal alá fújta, hogy kicsikkant a darázs karcsú dereka.

– Nyúvadozik az idő – mondta, és összesúrolta két tenyerét.

S nem tűrte meg maga mellett a világnak semmiféle szuszogó darabját. Még Gáspár komáját sem eresztette ezen este kecskelábú asztalához. A kalapját a feje búbjára taszította, csapzott haja belógott a homlokába, s így itta a masinapálinkát. Igaz, hogy borral kezdte, de ennek inkább nem volt fogatja, mintha szenteltvizet ivott volna. Hanem a pálinka alatt bújaja-baja már szikrázott jócskán. Úgy érezte, hogy nincsen immár hatalom őrajta, s hogy a pap kedves igéi is lehullottak róla. S így leve igaz, hogy sült pogány lett a templomba járó nagy székellyből.

A lámpa füstös dróton s pislákolva lógott az asztala felett. A szomszédságban három legény egy üveg ital mellett barátkozott, s egy negyedikre fenekedett.

– Te Péter, éppen csak a szüvegyükerit...!

Dédkó, az italmérő, a ketrec mögül oldalba fogta Szász Tamást a szemével, s alig győzte találgatni, hogy vajon mi lelhetette őt.

Künn egy kótorgó kecske szállás után mekegett; s Zergő Peti a szeretőjétől jöttiben egy kullogó kutya után szaporán nyírta a köveket.

Kicsi szünet után az éjjeliőr eregelt keresztül a fedeles hídon, s vén bozontos fejét a korcsma felé fordítva, mint egy létániát, buzgósággal így énekelte: „Éjfél után egy az óra, térjen ki-ki nyugovóra.”

– Nyugovóra?! – futott a Szász Tamás lázongásán keresztül a szó. Madárnak való most a nyugalom, meghót embereknek s bujdosó vadnak! S no még Csordás László jegyző úrnak, ki

szélnék irányába fordult immár! Pedig ő eresztett a háborúba, s tarisnyált fel ékes szóval! S most a háború után se ház a fejem felett, se Isten a homályban! Csak az ég van feketére festve...!

Itt a gerendák közé nézett, s úgy folytatta a panaszát:

– Csak éppen mű vagyunk kúdosok, köztönivaló bolond székellyek! Kik a nyelvünköt kivetjük, s a fejünköt tartjuk a fekete hurokban! Pedig cudar lett ez a világ, s még a tetejibe semmim sincsen rajta... Ide hát azt az italt, hadd égesse ki belőlem a velem született hitet, a reám bízott becsületet! S hadd lobogtassa a keserűséget, ami megnyúvaszt, megöl engem... Ó, hogy süllyedjen el ez a szégyentelen világ, minek kalapjában bokréta lett a szívem... hej, elfelejtett immár a reánk ügyelő Isten is!

– Dénkó, töltsd meg!

Dénkó tántorogva, ijedezve hozta az új üveget.

– Ebből baj lesz, bizon úristen baj lesz, no.

A három legény adósságul íratta a bort, s indultak, de ők sem nyugovóra, mert az egyik nagy haraggal nyöszörögte, dobogtatván veszettül a grádicsot:

– Látod-é, még ez a mocsok Marci is puhíthatja a Pakot Ágnes szüvit; s még bátorsága is van hozzá, pedig annak hasznát szuszogva nem élvezi, mert kettévágom, ketté én.

Szász Tamás nagyot húzott az üvegből, s félig az asztalra borulva eresztette a hangját:

– Dénkó, kuporoggy az éveg mellé, de sebesen! Hadd lám, megkeresztelt hitű vagy-é te is, te tolvaj. Igyál az üdvességedre, s adj igaz szót reá, amit kérdezek.

– Szolgáltatjára vagyok örökkéig kigyelmednek, Szász Tamás.

– Dénkó te, azt suttogják, hogy immár nekünk végünk vagy, s hogy Erdélyországnak záporban hull a könnye. Hát valamit nem vettél észre?

– Abbiza rebesgetik az idő fordulását.
– Akkor mi éppen csak az Isten szép hírvél maradunk?!
– A mán nem sok... S nem es hízzunk el rajta...
– Hát azt hallottad-é, akár hírből is, hogy én túljántúl szeretem ezt a földet? Pedig hitvány, s kínlódva termik, de a tűz e kerek világon itt ég a legszebben, s a hegyek kebeliben meghót asszonyemberek jósága sír! S tűz van bennem is, amit kioltani nem lehet, hallod-é?! Mert nem léssen irgalmasság annak, aki oltására jőne az én tüzemnek! Mert ha az én Istenem el nem kárhozná, magam venném át a hivatalát, tudod-é?

Dénkö erőtlennül nézte a fájdalomontó, kesergő embert, és erőtlennül felelt:

– Megharagudt az Isten; s egyébként is: a szegény ember neki is csak szegény ember.

Szász Tamás erre úgy felvetette a fejét, hogy a kalapja lekalimpált róla. A szemét forgatni kezdte, mintha csakugyan a tüzet akarnák elrabolni tőle, s vigyorgásra torzult a szája.

– Ne szenteskedj, érted-é! Te ájtatos állat, aki az oltár felül lerágod a virágot! Hát vóna akkor Isten?! Olyan Isten, aki reánk eresztette a nap fényességét; olyan, aki temérdek csillagokkal rakta ki az égi utat: vezérlő, igazságot csináló Isten, ki idehozott minket, s karunkot s lábunkot a hegyekbe beleresztette?!

A többit már szinte üvöltötte Szász Tamás:

– Hiszen akkor minek hát a becsület, a templomban való leborulás, a tömjénnek s evangéliomnak elnyelése?! Vagy minek a keresztvető ujjomtól a lik a homlokomon, ha vissza nem fordítja orcáját az Isten?!

Foga vicsgorgott, ujjai az üveg nyakára tapadtak, s ahogy szája felé vitte, szeme a hunyorgó lámpába akadt: reámeredt, s e pillanatban acsargó hangon egy szót kiáltott feléje:

– Világosság!

S lobbót vetett nyomban a lámpa, s már üvegdarabok, pálinka- és petróleumcseppek keresték útjukat a sötétben.

Aztán kalap nélkül kibotorkált Szász Tamás az utcára, a megyebíró háza előtt a nagy keresztnek nekivetette a hátát, és szóba állott a bujdoskáló telihoddal:

– Ott van-é az Isten a hátad megett?!

Némán, merev lépésekkel haladt fel a nagyutcán. Csizmái koppantak a nyugovó falu utcakövein, s a hang ijedve futott messze tőle. Lépésről lépésre gyúlt benne az átok, s már túl állott a pogányságon is: ott, amikor könnyörtelen, irgalomfelejtő, vért kívánó az ember.

– Ilyen világban kutya sem leszek, mert nem tűri a természetöm...

A kapuját berúgta, hogy ottmaradt egyik csizmája sarka.

– Jó falás lesz egy kutyának.

Felesége lehúzott világú lámpa mellett várta, rebbenő lélekkel s öt takargatott magzatjával.

S így köszöntötte őket a gazda:

– Megöllek mindegyiket, mert szeretlek szívemből. Ne süssön se reám, se reátok az áldott nap, mert szolgaság jöve reánk! Vesszen, akit csúffá tett a nagyisten, s ne éljen, mint a hó tetején a bolha... Megöllek, kettévágok mindegyiket, mint a csürkefiat!

És félig megőrülve kitémolygott a favágóra, s megragadott egy nagy erdő-lő-fejszét, s felemelve vitte, hogy életét vegye gondját viselő feleségének és öt édes gyermekének.

– Kinek most, kinek máccor a világvége...

Az ajtó zárva volt: ijesztő erővel a fejsze belévägott. S már omlott recsegve széjjel. A bennlévőknek megfagyott a könny a szemében. Gergő, a nagyobbik fiú az ablakhoz futott, és jajgatva könyörögte:

– Bújjunk ki, bújjunk ki!

S mint elszalasztott éjféli szellemek, anya és lelkendező gyermekei úgy menekültek az utcára. Egyetlen szál ingben, sírva ellopott kedves és keserves életükkel.

A széjjelaprított ajtón keresztül betámolygott Szász Tamás: fejszéjét a földhöz vágta, s a négy fal között kísértetűzően tántorgott hörgő hangja:

– Hol vattok, atyaúristen, jertek ide, öljelek meg, hol vattok?

Tehetetlen dühében remegett a vért kívánó ember, és cselekedett azonképpen, ahogy vitte vad természete: hajába markoló kezekkel táncot járt az összeaprított ajtó darabjain, aztán összeszedte azokat, és az udvar közepére rakásba rakta. Reá a négy szép faragású karosszéket, amit hajdan nagyapja rovatgatót legénykorában, s még néhány régi emlékü bútor-darabot és egy cserefa rámás Istenszeme-képet. Akkor egy szalmatekerccsel meggyújtotta, s amikor az első láng felcsapott és ropogni kezdett a tűz, térde megrögyött, s karjait széttárta:

– Világítsatok a mennybe, hadd lásson az Isten...

De ahogy éppen feléje fordította szemét az Isten, felegyenesedett, s már ment be a házba: kétcsovú vadászfegyverét leakasztotta, belényomott két golyóstöltényt, s a levelesládából magához vette a Szászok kutyabőrös nemeslevelét.

– Nézzed, világ, ha mered!

S vállra vett puskával, katonásan közeledett a tűzhöz; a kutyabőrt a lángra borította, s mintha lázadó angyaloknak tisztelegne, fészeken állott ropogó tüze mellett. És mintha tüzes üszög lett volna a szíve, szeme mámorosan simogatta a bíborlángot, ami lágy hajlongással körülnyalta a kutyabőr

levelet, s egyenesen a csillagos ég felé szállott.

A házfedél sarkán, a léleksimogató holdvilágban rejtelmesen csillogott a bádögkereszt. Szász Tamás meg sem mozdult, csak puskáját a vállához emelte, és egybe lelőtte a háza szent jelét, ami fenyegető csillanással lehullott a földre.

– Ha van igazság, ügyes elkárhozom – hörögte rekedten.

És semmivel sem törődve, tovább ceremóniázott a vad pogány: nyakába akasztotta a fegyvert, s hosszú lépésekkel bement a pajtába. Lobogó bal sörényét megragadta Hóka lovának, és kivezette kacagva. S künn ráült nyereg nélkül, szokása szerint.

– Ló, tűz s éjszaka most együtt a világ, s én vagyok az úr!

És nagy gögösen a tűzhöz ugratott.

A paripa nyakszegéssel, gangosan járta körül kétszer a tüzet, de amikor hasa alá kellett volna vennie a lángot, akkor toporzékolni kezdett, és a gazdája kedvére megvadult.

– Ha csak az kell, meg is esszük ketten ezt a tüzet! – rázta barna fejét a székely, s szájához emelte a hosszú sörényt, és megcsókolta. A ló két lábra állott, és egy horkantással átugorotta a tüzet, – de Szász Tamás nem volt immár rajta: a földön hasra bújva hörgött, s a koponyájából erősen bugyogott szép piros vére...

S feje felett vége leve a világnak.

A hajnal hasadással, a Hóka nyerítéssel, Szász Tamás pedig békeséggel fogadta az udvarra összefutó embereket.

Egy asszony szenteltvizet hintett a szikkadó tűzre s a cudar világgal végképpen kibékült Szász Tamásra.

A csűr háta megett pedig a legerősebb fényű csillag sziporkázva lehullott az égről.

Farkaslaka (Fotó: Tóth Orsolya)

